

approach to the study of the personality of the head of education]. Pedagogika i psikhologhiia.

8. Yarkho T.O. (2016) *Fundamentalizatsiia matematychnoi pidhotovki maibutnikh fakhivtsiv tekhnichnoho profilu u vyshchikh navchlnikh zakladakh: monohrafiia* [Fundamentalization of mathematical training of future technical specialists in higher educational institutions: monograph] Kharkiv: KhNADU.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ВИШНЕВЕЦЬКИЙ Олександр Леонідович – кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри вищої математики Харківського національного автомобільно-дорожнього університету.

Наукові інтереси: дослідження та застосування методів дистанційного навчання на основі компетентнісного підходу в системі багаторівневої вищої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VYSHNEVETSKIY Oleksandr Leonidovych – Ph.D., Docent, Docent Department of higher mathematics of Kharkiv National Automobile and Highway University.

Circle of scientific interests: the study and application of methods of remote training on the basis of competence approach in the system of multilevel higher education.

*Дата надходження рукопису 14.04.2018 р.
Рецензент – к.ф.-м.н., доцент В.О. Болілий*

УДК 378.14

ВНУКОВА Ольга Миколаївна –

кандидат педагогічних наук, доцент, кафедри професійної освіти в сфері технологій та дизайну Київського національного університету технологій та дизайну e-mail: vnukova.olga@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ У ЗМІСТІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, модернізації її змісту й організації адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці. У вищих закладах освіти, які готують фахівців зі спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) актуальними є розроблення і впровадження нових освітніх програм, основу яких становить компетентнісний підхід як сучасна парадигма розвитку освіти.

Незважаючи на чисельні дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених компетентнісного підходу, значущість отриманих результатів, дотепер остаточно не визначена ні організаційно-педагогічна основа навчання, зорієнтованого на здобуття компетентностей, ні перелік складових професійної компетентності майбутніх педагогів професійної освіти. Через це ще не розроблена ефективна дидактична система їх формування у студентів на різних рівнях вищої освіти. Тому для практичної роботи із підготовки фахівців є важливим не тільки узгодження необхідних компетентностей для майбутніх педагогів професійного навчання, а і визначення змісту їх підготовки, зокрема компоненту, який забезпечить формування педагогічної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання компетентнісного підходу, професійних компетентностей стали предметом пильної уваги європейських та вітчизняних дослідників. Згідно з Законом України «Про освіту» компетентність - динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну

та/або подальшу навчальну діяльність [3]. Визначення професійної компетентності запропоноване у словнику за редакцією Н. Ничкало: «професійна компетентність – сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності, уміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [4, с. 78].

В. Стрельников вважає, що під професійною компетентністю педагога необхідно розуміти глибоке знання педагогом навчально-виховного процесу, сучасних проблем педагогіки, психології та предмета викладання, а також уміння застосовувати ці знання у своїй повсякденній практичній роботі [5]. Компетентності педагога була предметом розгляду В. Адольфа, М. Лук'янової, І. Колеснікова, В. Баркасі та інших.

Різні аспекти професійної компетентності майбутніх педагогів професійної школи розкрито у працях О. Єжової, Л. Богославець, Л. Тархан, Н. Брюханової, С. Ігнатенко, О. Прохорової та інших. Нами було досліджено роль практичної підготовки студентів у формуванні педагогічної компетентності [1]. Однак, аналіз наукової літератури свідчить, що бракує робіт, які б висвітлювали особливості змісту освіти та формування педагогічної компетентності студентів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» через навчальні дисципліни.

Мета статті. З'ясувати основні етапи та педагогічні умови формування педагогічної компетентності студентів зі спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» та відображення їх у змісті освіти на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти.

Методи дослідження. Порівняльний аналіз, узагальнення науково-теоретичних положень, педагогічне спостереження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність педагога в закладах професійної освіти включає професійно-інженерну та професійно-педагогічну складові, тобто, професійна компетентність поєднує інженерну і педагогічну. Нами визначено педагогічну компетентність для випускників першого рівня вищої освіти як професійну, яка дає можливості якісно здійснювати навчально-виховну роботу з учнями системи професійно-технічної освіти [1, с. 131]. А. Демешко обґрунтував зміст педагогічної компетентності і виділив критерії її показників: 1) особистісна компетентність. Відображає наявність у педагога особистісних характеристик, які дають можливість ефективно здійснювати педагогічну діяльність (любов до дітей, уміння планувати та розподіляти поточні справи, внутрішня дисциплінованість, загальна культура, інтелігентність); 2) здатність до постановки мети та завдань педагогічної діяльності у залежності від вікових та індивідуальних особливостей учнів; 3) компетентність у сфері мотивування учнів у навчальній діяльності, що дозволяє створювати ситуації успіху; 4) методична і предметна компетентність, що відображає теоретичну і методичну грамотність, володіння предметом, вміння одержувати, обробляти і надавати професійно необхідну інформацію, грамотно використовувати методи і прийоми навчання, підбирати організаційні форми; адаптувати технології викладання і виховання до індивідуальних особливостей учнів, рівню їх підготовки та інтересів [2, с. 124].

Педагогічна компетентність виражається у програмних результатах навчання, які відображені в освітніх програмах. Зміст професійної підготовки майбутніх педагогів професійної освіти – здобувачів бакалаврського ступеня вищої освіти ми проектуємо на формування педагогічної компетентності, яка передбачає, на нашу думку, такі програмні результати навчання: *знання та розуміння*: провідних педагогічних категорій, закономірностей і принципів, методів і форм навчання й виховання; класичних та сучасних концепцій психолого-педагогічних теорій вітчизняних і зарубіжних учених, структуру системи освіти України та її нормативну базу, зміст освіти в ПТНЗ; *застосування знань та розуміння (уміння)*: застосовувати отримані знання з професійної освіти на практиці у навчально-виховному процесі; застосовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності майстра виробничого навчання; використовувати законодавчі документи про освіту, застосовувати інноваційні форми і методи проведення уроків; *формування суджень*: узагальнення інформації та уміння її презентувати; зрозуміло доносити складні ідеї та аргументувати їх; розуміння відповідальності за власні рішення та

результати професійної діяльності; самостійність у виконанні завдань у професійній діяльності.

Нами виділено три рівні формування педагогічної компетентності для майбутніх бакалаврів спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)». *Перший рівень (теоретичний)* характеризується знанням теоретичних основ сучасної педагогічної науки, законів конкретного історичного процесу виховання, особливостей організації виховної діяльності підрастаючого покоління, принципів становлення й розвитку національної системи освіти і виховання, традицій виховання та навчання, педагогічної спадщини зарубіжних і вітчизняних діячів, а також вивчення теоретико-методологічних основ психології, основних соціально-психологічних проблем та шляхів їх вирішення, специфіки використання психологічних знань для ефективної педагогічної діяльності. Формується цей рівень на 1-2 курсах і визначається у процесі підготовки з педагогіки та психології. *Другий рівень (методичний)* передбачає компетентність, яка виробляється під час вивчення дисциплін «Професійна педагогіка», «Методика професійного навчання», «Теорія та методика виховної роботи», включення студентів в активну навчальну діяльність під час аудиторних занять (2-4 курси). У цей період у студентів формуються здатності щодо методики викладання та виховання, початковий досвід педагогічної взаємодії на практичних заняттях. *Третій рівень* формується через залучення студентів до безпосередньої професійної діяльності в умовах професійно-технічного навчального закладу під час педагогічної практики. Цей рівень передбачає повне усвідомлення змісту процесу професійної підготовки в ПТНЗ, власної педагогічної діяльності в реальних умовах, потребу у вдосконаленні своїх знань та вмінь.

У завершальному вигляді змістовий компонент педагогічної підготовки бакалавра професійної освіти відображається у навчальному плані і розгорнутих програмах окремих дисциплін. Враховуючи досвід підготовки педагогів професійного навчання у Київському національному університеті технологій та дизайну (КНУТД) та проаналізувавши освітні програми, які анонсовані на сайтах інших вищих закладів освіти України, вважаємо, що доцільним може бути такий перелік психолого-педагогічної навчальних дисциплін: *обов'язкові компоненти освітньої програми*: «Вступ до фаху» (1 семестр), «Теорія та історія педагогіки» (2,3 семестри), «Психологія» (2 або 3 семестр), «Професійна педагогіка» (КР) (4, 5 семестри), «Методика професійного навчання» (КР) (6 семестр), «Теорія та методика виховної роботи» (7 семестр), «Навчальна практика» (педагогічна) (8 семестр). *Вибіркові компоненти освітньої програми* (5 – 8 семестри): «Теоретико-правові основи освіти», «Комунікативні процеси у педагогічній діяльності», «Риторика та мистецтво презентації», «Психологія професійної діяльності»,

«Креативні технології навчання», «Іміджологія». Педагогічна підготовка студентів включає як теоретичний, так і практичний аспекти. Теоретичний аспект реалізується за допомогою навчальних дисциплін, власне практичний – педагогічної практики.

Формування педагогічної компетентності розпочинається під час вивчення курсів «Вступ до фаху» та «Теорія та історія педагогіки». Мета курсу «Вступ до фаху» – дати основні поняття про спеціальність Професійна освіта (за спеціалізаціями). Цей курс сприяє професійній спрямованості студентів, через це, на нашу думку, від нього не варто відмовлятися. Дисципліна «Теорія та історія педагогіки» включає змістові модулі «Теоретичні основи дидактики та виховання», «Історія зарубіжної педагогіки», «Українська педагогічна думка». Методологічні засади професійної освіти та її дидактичні основи студенти опановують через «Професійну педагогіку». Вивчаючи «Теорію та методику виховної роботи», студенти виробляють навички добирати оптимальний методичний інструментарій для організації виховної роботи з учнями, планувати систему позаурочної виховної роботи, вирішувати педагогічні задачі. У викладанні «Методики професійного навчання» закладена ідея навчання студентів проектуванню власної самостійної викладацької діяльності. Цьому сприяє розробка дидактичного проекту студентами 3 курсу. Його апробація здійснюється під час педагогічної практики на 4 курсі. Студенти спеціальності «Професійна освіта (за спеціалізаціями)» проходять практику у 8 семестрі у ролі майстра виробничого навчання у професійно-технічному навчальному закладі. Практична підготовка дає можливість студентам застосувати знання та вміння із спеціальних та психолого-педагогічних дисциплін на практиці в умовах реального навчального закладу, закріпити і вдосконалити їх, осмислити багатогранність та відповідальність діяльності педагога.

Виділяємо основні фактори, які впливають на формування педагогічної компетентності студентів: професійна спрямованість, ціннісні орієнтири майбутніх педагогів; професійна компетентність викладачів; зміст теоретичної та практичної підготовки; технології професійного навчання, матеріально-технічна база навчального закладу. Взявши до уваги ці фактори, вважаємо, що ефективність формування педагогічної компетентності майбутніх бакалаврів професійної освіти підвищиться за таких *організаційно-педагогічних умов*: формування позитивного ставлення студентів до майбутньої педагогічної діяльності, бажання працювати в системі професійної освіти; залучення до викладацької діяльності компетентних викладачів з відповідною кваліфікацією; обґрунтування змісту теоретичної та практичної підготовки фахівців, коректного розподілу навантаження між семестрами,

дисциплінами, аудиторною і самостійною роботою, ефективного поєднання теоретичної і практичної підготовки; використання інформаційно-комп'ютерних технологій, проблемно-пошукового методу, інтерактивних та імітаційно-ігрових форм навчання («мозковий штурм», «прес-конференції», педагогічні ігри, обговорення педагогічних ситуацій, тренінги тощо); осучаснення матеріально-технічної бази навчального закладу.

Критеріями оцінки освітнього процесу у діагностиці якості педагогічної підготовки студентів-бакалаврів, на нашу думку, є: отримані студентом результати навчання; зміст та технології навчання; організація та контроль за здійсненням навчального процесу; сучасні вимоги до компетентності викладачів та студентів; самоаналіз діяльності вищого навчального закладу для забезпечення якості освітніх послуг.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розробок. Модернізація системи професійної підготовки бакалаврів професійної освіти має бути спрямована на формування педагогічної компетентності студентів. Оскільки на підготовку фахівців поряд з іншими аспектами впливає якість освітніх програм, то у їх розробці варто звертати особливу увагу на зміст освіти, зокрема, педагогічний компонент. Однак формування педагогічної компетентності не завершується з одержанням диплому бакалавра, це є базою для її вдосконалення на другому, третьому рівнях вищої освіти. Ці проблеми можуть бути перспективою для подальших наукових досліджень.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Внукова О.М. Роль практичної підготовки у формуванні педагогічних компетентностей студентів першого рівня вищої освіти спеціальності «Професійна освіта» (за спеціалізаціями) / О.М. Внукова // Наукові записки. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Кропивницький, 2017. – Вип. 11, Ч. 4. – С. 130-133.
2. Демешко А.Г. Формирование педагогической компетентности бакалавра технологического образования / А.Г. Демешко // Вестник Псковского государственного университета. – Серія: Социально-гуманитарные науки. – 2012. – № 1. – С. 123-125.
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс] / Сайт законодавства Верховної Ради України. – 2017. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
4. Професійна освіта : словник : навч. посіб. для учнів і пед. працівників проф.-техн.навч. закл. / [уклад.: С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн та ін. ; за ред. Н.Г. Ничкало]. – К. : Вища школа, 2000. – 381 с.
5. Стрельников В. Компоненти професійної компетентності викладача вищої школи / В. Стрельников // Гуманітарний вісник. – 2013. – № 28. – С. 278–285.

REFERENCES

1. Vnuкова O. M. (2017) *Rol praktychnoi pidhotovky u formuvanni pedahohichnykh kompetentnosti studentiv pershoho rivnia vyshchoi osvity spetsialnosti «Profesiina osvita» (za spetsializatsiaymy)* [Role of practical training in formation of pedagogical competences of students of the first level of higher education specialty «Professional education»

(in specialization)]. Naukovi zapysky. Vyp. 11. – Serii: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity. Ch. 4. – Kropyvnytskyi.

2. Demeshko A. H. (2012) *Formyrovanye pedahohycheskoi kompetentnosti bakalavra tekhnolohycheskoho obrazovanyia* [Formation of pedagogical competence of the bachelor of technological education]. Vestnyk Pskovskoho hosudarstvennoho unyversyteta. – Seryia: Sotsyalno-humanitarnye nauky.

3. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII [Elektronnyi resurs] / Sait zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2017. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

4. *Profesiina osvita : slovnyk : navch. posib. dlia uchniv i ped. pratsivnykiv prof.-tekh.navch. zakl.* (2000) [Professional Education]. K. : Vyshcha shkola.

5. Strelnykov V. (2013) *Komponenty profesiinoi kompetentnosti vykladacha vyshchoi shkoly* [Components of proficiency in education]. Humanitarnyi visnyk.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ВНУКОВА Ольга Миколаївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри професійної освіти в сфері технологій та дизайну Київського національного університету технологій та дизайну.

Наукові інтереси: теорія і практика професійної підготовки майбутніх педагогів, формування їх компетентностей та педагогічної майстерності.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

VNUKOVA Olga Nikolaevna - Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Professional Education in Technologies and Design of Kyiv National University Technologies and Design.

Circle of research interests: the theory and practice of training future teachers, forming their competencies and pedagogical skills.

Дата надходження рукопису 13.04.2018 р.

Рецензент – д.пед.н., доцент О.В. Єжова

УДК 53.05

ГАЙДА Василь Ярославович –

методист відділу методики навчальних предметів та професійного розвитку педагогів Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти

ORCID ID 0000-0003-3077-2311

e-mail: gaidavasil@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В ПОЗАУРОЧНІЙ РОБОТІ З ФІЗИКИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Відповідно до Концепції нової української школи випускник закладу освіти – це всебічно розвинена особистість, здатна до критичного мислення та прийняття відповідального рішення, інноватор, який здатний змінювати навколишній світ, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя. Найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі [7].

Вирішальну роль у формуванні компетентностей у людей, звичайно, повинна відігравати школа й педагоги. Одним із пріоритетних завдань кожного вчителя, і зокрема вчителя фізики (як світоглядної науки), є формування дослідницької компетентності в учня, яка йому стане в нагоді протягом всього життя [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення проблеми формування дослідницької компетентності учнів основної школи займалися Ю.М. Галатюк, С.У. Гончаренко, В.П. Вовкотруб, М.І. Садовий, О.М. Трифонова, В.Д. Шарко та ін. [2; 3; 4; 9] При цьому глибина та різноплановість проблеми вимагають, на нашу думку, проведення додаткових досліджень.

Мета статті полягає в удосконаленні методики формування дослідницької компетентності учнів під час освітнього процесу з фізики в основній школі.

Для досягнення поставленої мети були використані наступні **методи дослідження:** теоретичний аналіз та синтез, вивчення передового педагогічного досвіду, педагогічний експеримент, опитування на блозі та узагальнення висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес навчання фізики в основній школі спрямовується на розвиток особистості учня, становлення його наукового світогляду й відповідного стилю мислення, формування предметної, науково-природничої (як галузевої) та ключових компетентностей [5]. Результатом засвоєння навчального матеріалу повинні бути вміння пояснювати природні явища та процеси, здатність застосовувати знання для вирішення конкретних завдань щодо реальних об'єктів навколишнього середовища та досліджувати природу за самостійно побудованим планом на основі фізичних методів та підходів.

Для реалізації цих завдань існує багато різноманітних навчальних ресурсів, серед яких варто виділити:

– навчальні проекти, виконання яких забезпечує розвиток пізнавальної активності учнів, формування інформаційної компетентності, вміння планувати власну діяльність, висловлювати власні судження та аргументувати власну думку;

– конструкторські завдання формують креативність та удосконалюють практичні вміння та навички учнів;